

FÖRDJUPNING

En tidsvarierande jämvikt för arbetskostnadsandelen

En vanlig tumregel för arbetskostnadsandelens långsiktiga utveckling är att jämvikten är konstant över tiden.⁴⁰ Empiriska undersökningar av många länder över långa tidsperioder ger dock vid handen att det finns tydliga variationer i arbetskostnadsandelen som inte är relaterade till konjunkturen.⁴¹ Den långsiktiga jämviktsnivån tycks således variera mellan tidsperioder och länder. Vilka faktorer kan då tänkas ligga bakom dessa tidsvarierande jämvikter för lönerns respektive vinsternas andel av förädlingsvärdet? Ekonomisk forskning har belyst detta såväl teoretiskt som empiriskt.

VAD BESTÄMMER ARBETSKOSTNADSANDELEN PÅ LÅNG SIKT?

Den viktigaste bestämningsfaktorn för en tidsvarierande jämvikt för arbetskostnadsandelen är den produktivitetsjusterade⁴² kapitalstockens andel av BNP. De flesta teoretiska och empiriska studier av arbetskostnadsandelens jämvikt inkluderar något mått på kapitalstocken. Andra variabler som diskuteras är andelen högutbildade, graden av globalisering, nyttjandekostnaden för kapital, jämviktsarbetslösheten, real BNP per capita, oljepriset, fackföreningarnas makt samt lönespridningen och i synnerhet skillnaden mellan lönen för högutbildade och lönen för lågutbildade.⁴³

I den här analysen inkluderas tre variabler med tydlig teoretisk koppling till arbetskostnadsandelen: den produktivitetsjusterade kapitalstockens andel av BNP, andelen högutbildade och graden av globalisering. Variabler som till exempel hur stor andel av arbetskraften som är ansluten till en fackförening har valts bort därför att de endast påverkar skillnaden mellan reallönen och arbetets marginalprodukt. Denna skillnad bedöms vara för liten för att förändringar i den ska kunna ligga bakom de långsiktiga trenderna i arbetskostnadsandelens utveckling. BNP per

⁴⁰ En utgångspunkt för Konjunkturinstitutets prognoser och framskrivningar har varit att arbetskostnadsandelens långsiktiga jämvikt är konstant. Detta antagande har motiverats av att det är den mest rimliga utgångspunkten givet den osäkerhet som föreligger. I denna fördjupning görs ett försök att modellera en tidsvarierande jämvikt som en funktion av olika fundamentala variabler.

⁴¹ Se Solow, R., "A skeptical note on the constancy of relative shares", *American Economic Review*, 48, 1958.

⁴² Mått på den produktivitetsjusterade kapitalstocken tar hänsyn till att nytt fysiskt kapital är mera produktivt än äldre fysiskt kapital eftersom det kontinuerligt sker tekniska framsteg, samt att kapitalstockens sammansättning förändras över tiden.

⁴³ Se Harrison, A., "Has globalization eroded labor's share?", Working Paper, University of California-Berkeley, 2003, och Bentolila, S. och G. Saint-Paul, "Explaining movements in wage shares", CEPR Discussion Paper Series no. 1958, 1998.

capita och oljepriset har svag teoretisk anknytning till arbetskostnadsandelens jämvikt.

I Sverige har kapitalstockens andel av BNP fallit mellan 1980 och 2008.⁴⁴ För att konstruera ett mått på den produktivtjusterade kapitalstocken används här siffror från Konjunkturinstitutets bilaga till långtidsutredningen över hur mycket mera produktiv kapitalstocken har blivit över tiden.⁴⁵ Denna korrigering innebär att kapitalstockens andel av BNP har fallit mindre mellan 1980 och 2008 än om grunddata används. I empiriska studier är lägre kapitalstock som andel av BNP associerat med en fallande arbetskostnadsandel.⁴⁶

Det tycks också finnas ett starkt empiriskt samband mellan ökad internationell handel och en minskad arbetskostnadsandel. Det pågår mycket teoretisk forskning kring detta och ett antal olika mekanismer har föreslagits.⁴⁷ Till exempel kan utjämningen av realräntor mellan länder leda till en utjämning av arbetskostnadsandelen mellan länder. För länder som Sverige, vars arbetskostnadsandel är relativt hög i utgångsläget, leder detta till en lägre jämvikt.⁴⁸

⁴⁴ Detta gäller både mätt i löpande och i fasta priser. Det finns många potentiella förklaringar till att den produktivtjusterade kapitalstockens andel av BNP har fallit. Det skulle kunna bero på att den tekniska utvecklingen har varit kapitalbesparande till sin natur. En annan möjlig förklaring är att kostnaden för att utnyttja kapital har stigit, till exempel till följd av snabb depreciering av IKT-kapital. Högre nyttjandekostnad för kapital leder till substitution bort från kapital i riktning mot mera arbetsintensiv produktion. Detta leder även till en fallande arbetskostnadsandel om den så kallade substitutionselasticiteten mellan arbete och kapital är mindre än ett. De flesta empiriska skattningar av denna parameter tyder på att substitutionselasticiteten är mindre än ett, se till exempel Rowthorn, R., "Unemployment, wage bargaining and capital-labour substitution", *Cambridge Journal of Economics*, 23, 1999.

⁴⁵ För att approximera hur mycket mera produktiv kapitalstocken har blivit över tiden används den historiska skillnaden mellan kapitaltjänstflödet och kapitalstocken, som detta beräknas i *Timmar, kapital och teknologi – vad betyder mest? en analys av produktivtetsutvecklingen med hjälp av tillväxtbokföring, bilaga 6 till Långtidsutredningen 2008*, SOU 2008:14, sid. 59–62.

⁴⁶ I Harrison, A., "Has globalization eroded labor's share?", Working Paper, University of California-Berkeley, 2003, innebär en fallande kapitalkvot att arbetskostnadsandelen faller i samtliga regressioner. I Bentolila, S. och G. Saint Paul, "Explaining movements in the labor share", CEPR Discussion Paper Series no. 1958, 1998, stöder alla signifikanta koefficienter ett sådant samband. Även Ripatti, A. och J. Vilminen, "Declining labour share – Evidence of a change in the underlying production technology?", Bank of Finland Discussion Papers no. 10, 2001, visar att den fallande arbetskostnadsandelen delvis orsakas av den fallande kapitalkvoten.

⁴⁷ De flesta uppsatser med teoretiska motiveringar till det empiriska sambandet mellan globalisering och arbetskostnadsandelen utgår från handelsteori, se till exempel Matsuyama, K., "Beyond icebergs: Toward a theory of biased globalization", *Review of Economic Studies*, 74, 2007. Förutom Harrisons uppsats som citerades i fotnot 43 har det empiriska sambandet mellan ökad globalisering och fallande arbetskostnadsandel dokumenterats till exempel i Guscina, A., "Effects of globalization on labor's share in national income", IMF Working Paper no. 06/294, 2007.

⁴⁸ Denna mekanism diskuteras i Breuss, F., "Globalization, EU enlargement and income distribution", WIFO Working Paper no. 296, 2007. Sverige tillhör de länder som har högst arbetskostnadsandel enligt Harrison, se fotnot 43. Andra teoretiska motiveringar till det empiriska sambandet mellan globalisering och arbetskostnadsandelen finns till exempel i Matsuyama, K., "Beyond icebergs: Toward a theory of biased globalization", *Review of Economic Studies*, 74, 2007 och i Slaughter, M., "International trade and labour-demand elasticities", *Journal of International Economics*, 54, 2001.

Vidare är det empiriskt belagt att en ökad andel högutbildade i ekonomin ger en högre arbetskostnadsandel. Högutbildad arbetskraft är rörligare än lågutbildad arbetskraft och har lättare att hitta alternativa anställningar, bland annat eftersom dess kunskande är av en mera generell natur och kan användas på många olika arbetsplatser.⁴⁹

HUR STORA ÄR EFFEKTERNA AV RESPEKTIVE VARIABEL?

Att skatta en empirisk relation mellan arbetskostnadsandelens jämvikt och dess bestämningsfaktorer försvåras av att de svenska tidsserierna är så korta. De bästa empiriska studierna är baserade på internationella paneldata och täcker många länder och långa tidsperioder. En nackdel med att använda resultat från internationella panelstudier är att detta bygger på antagandet att sambanden mellan löneandelen och de förklarande variabelerna är desamma i Sverige som i motsvarande andra länder. Dessutom finns det flera olika skattningar av varje parameter. Här har den studie som har bedömts som mest tillförlitlig ifråga om varje enskild variabel använts.

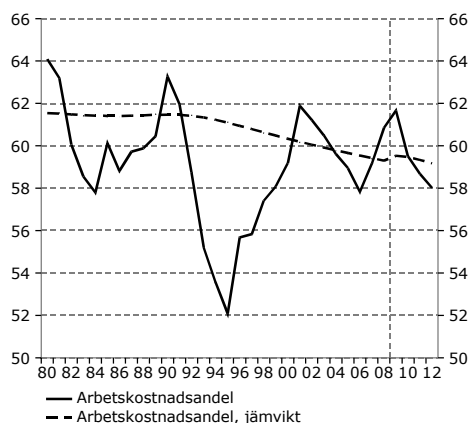
I en studie av Harrison medför en procent högre internationell handel (mätt som export plus import dividerat med BNP) att arbetskostnadsandelens jämvikt faller med 0,068.⁵⁰ Enligt en studie av Daudey och Decreuse innebär en ökad andel högutbildade med en procent att arbetskostnadsandelen ökar med 0,22 procent.⁵¹ Även i fråga om effekten av ökad kapitalstock används Harrisons skattning för den ländergrupp som Sverige tillhör. En procent lägre produktivtetsjusterad kapitalstock som andel av BNP ger 0,12 procent lägre löneandel.

Givet data på andelen högutbildade, globaliseringen och den produktivtetsjusterade kapitalstockens andel av BNP kan en tidsvarierande jämvikt för arbetskostnadsandelen räknas ut enligt följande:⁵²

$$\text{Arbetskostnadsandel} = 0,12 \times (\text{produktivtetsjusterad kapitalstock}) / \text{BNP} + 0,22 \times \text{andel universitetsutbildade} - 0,068 \times (\text{export} + \text{import}) / \text{BNP}$$

Diagram 46 Arbetskostnadsandel i näringslivet

Procent

Anm. Arbetskostnadsandel definieras som totala nominella lönekostnader dividerat med nominellt förädlingsvärde (se formel i avsnitt 2.3).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴⁹ Man kan även visa matematiskt att en högre andel högutbildade ger högre arbetskostnadsandel om högutbildad arbetskraft är helt komplementär till kapital medan lågutbildad arbetskraft har en substitutionselasticitet på 1,0, se Bentolila, S. och G. Saint Paul, "Explaining movements in the labor share", CEPR Discussion Paper Series no. 1958, 1998.

⁵⁰ Se Harrison, A., "Has globalization eroded labor's share?", Working Paper, University of California-Berkeley, 2003.

⁵¹ Se Daudey, E. and B. Decreuse, "Higher education, employers' monopsony power and the labour share in OECD countries", Working Paper, University Library of Munich no. 3631, 2006.

⁵² Data kommer från SCB och Konjunkturinstitutet. Jämviktssambanden ges av antagandet att arbetskostnadsandelen var i jämvikt 1986.

Denna tidsvarierande jämvikt visas tillsammans med den faktiska arbetskostnadsandelen i diagram 46. I fråga om 2009–2012 används Konjunkturinstitutets prognoser för de ingående variablerna. Den faktiska arbetskostnadsandelen låg långt under jämvikten under 1990-talskrisen men den ligger över sin jämvikt enligt prognosen för 2009.

Den här metoden för att modellera en tidsvarierande långsiktig jämvikt för arbetskostnadsandelen är behäftad med stor osäkerhet och bör tolkas med försiktighet.